

Література

1. Хаавельмо Т. Економетрика та держава загального добробуту (Нобелівська лекція 7 грудня 1989 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nobel.org.ua/images/laureats/6/1989/haavelmo.pdf> — Заголовок з екрана.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додатками, доповненнями та СД) / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел.]. – К. : Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. – 1736 с.
3. Філософія : [словник-довідник] / [Надольний І. Ф., Черушева Г. Б., Пархоменко В. В. та ін.]. – К. : "Видавництво Дельта", 2009. – 284 с.
4. Статистика : [підручник] / [Герасименко С. С., Головач А. В., Єріна А. М. та ін.]. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 467 с.
5. Словник іншомовних слів / [ред. О. С. Мельничук]. – К.: Поліграфкнига, 1974. – 776 с.
6. Статистический словарь / [гл. ред. М. А. Королев]. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 623 с.
7. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии / Карл Маркс ; [пер. И. И. Скворцова-Степанова]. – М. : Политиздат, 1973. – Т. I. – 907 с.
8. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / [пер. з англ. В. Старка]. – К. : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", – 2011. – 242 с.
9. Попова В.В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком національної макросистеми: архітектура та методологія статистичного оцінювання : [монографія] / Попова В.В. – К. : ВПД «Формат», 2008. – 488 с.

Надійшла 03.02.2012

УДК 339.9.012.23

А. С. БУРА, Б. О. ГУМЕНЮК, Н. П. ТАНАСІЄНКО

Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюються теоретично-методологічні підходи до дослідження міжнародного поширення технологій у глобалізованій економіці. Досліджено основні тенденції, що притаманні міжнародному трансферу технологій, зазначені основні проблеми міжнародного трансферу технологій. Обґрунтовано рекомендації щодо налагодження ефективного управління процесом відбору та впровадження технологій українськими компаніями.

The theory-methodological point of views to the research of international distribution of technologies in a globalizing economy is considered in the article. The main tendencies that inherent the international transfer of technologies were analysed too.

Ключові слова: технології, міжнародний трансфер технологій, інновації, науково-дослідні роботи.

Вступ. Спроможність створювати та ефективно використовувати технології як форму реалізації науково-технічних знань сприяє забезпеченню міжнародної конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів різного рівня, що є важливою умовою їх виживання за наявності жорсткої конкуренції. Інтернаціоналізація та ефективний трансфер технологій в умовах економіки знань є основним чинником розвитку організацій, не менш важливим, ніж інвестиції, трудові ресурси та технологічна база. Трансфер технологій виконує роль специфічного допоміжного чинника в процесах відтворення продуктивних сил. Проте в умовах української дійсності, проблеми впровадження технологічних інновацій, оцінки технологічного рівня виробництва, моніторингу технологій та технологічного прогнозування як на макро-, так і на мікрорівнях залишаються невирішеними, що дає змогу висунути гіпотезу щодо необхідності формування стратегії технологічного розвитку підприємства як складової загальної стратегії його розвитку та як окремого напрямку інноваційної стратегії. Зважаючи на світові тенденції, Україна задекларувала власний поступ в інноваційному розвитку. Наслідком цього стала підвищена увага до процесу створення та впровадження інновацій. У цьому ланцюгу особливу актуальність має момент передачі технології від наукової сфери до виробничої, а саме трансферу технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти економічної ролі та кількісного вимірювання міжнародних трансферів технологій досліджено в низці наукових публікацій як вітчизняних дослідників, серед яких В. Денисюк, В. Солов'єв, О. Лапко, Т.Щедрина, О. Саліхова, Г. Андрушук, так і зарубіжних дослідників: В. Келлер, Дж. Ітон і С. Кортум, Б. Ейткен і А. Гаррісон, Л. Бранслеттер, К. Едмондс. Загалом основний висновок більшості праць полягає у тому, що країни, які не засвоюють закордонні високотехнологічні рішення, залишаються аутсайдерами в економічному розвитку, а міжнародний трансфер технологій разом з розвитком внутрішнього ринку і відкритості (торговельної і/чи фінансової) може вести до постійного технологічного розвитку країни.

Постановка завдання. Метою статті є зосередження уваги на проблемах трансферу технологій в Україні. Цілями дослідження є аналіз основних тенденцій, що притаманні міжнародному трансферу технологій та виділення основних проблем міжнародного трансферу технологій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи феномен міжнародного трансферу технологій, можна стверджувати, що він являється інструментом залучення та освоєння передових технологій, особливо для країн, що розвиваються, а тому й важливим чинником технологічного розвитку. На думку В. Денисюка, трансфер технологій можна розглядати в ширшому розумінні, а саме: це "сукупність економічних відносин у сфері використання нових системних знань про виробництво продукції, про застосування процесу чи надання послуги між її власником (розробником) і споживачем – резидентами в одній країні, а для випадку міжнародного трансферу технологій – резидентами і нерезидентами країни" [1, с. 43]. Міжнародний трансфер технологій можна здійснювати у формі ліцензійних угод між резидентами та іноземними власниками патентів, промислових зразків; іноземних інвестицій у науково-дослідну сферу, зокрема в рамках підрозділів багатонаціональних підприємств; технічної допомоги з інших країн, міжнародних організацій; навчання, міжнародних конференцій, семінарів, тренінгів тощо.

За одним із визначень передача (трансфер) технологій – це передача "систематичного знання про виробництво продукції, про застосування процесу чи про надання послуги...", причому є переміщенням технології (системних знань) з використанням інформаційних засобів [1, с. 43]. Можна погодитися з думкою В. Денисюка, що міжнародний трансфер технологій потрібно розглядати в ширшому розумінні, а саме: це сукупність економічних відносин у сфері використання нових системних знань про виробництво продукції, про застосування процесу чи надання послуги між її власником (розробником) і споживачем – резидентами в одній країні, а для випадку міжнародного трансферу технологій – резидентів з нерезидентами країни. Загалом визначають два типи технологій, які можуть слугувати предметами трансферу, зокрема міжнародного, а саме: 1) нематеріалізовану технологію (disembodied/dissembled technology), наприклад конструктивні рішення, технологічні методи; 2) матеріалізовану технологію (embodied technology), тобто технологію втілену в машинах, устаткуванні й т. ін.

В сучасних умовах міжнародному технологічному обміну притаманні наступні тенденції (табл. 1).

Таблиця 1

Основні тенденції, притаманні міжнародному трансферу технологій

Напрями	Короткий зміст
Інтенсивний та випереджальний розвиток ринку наукоємних технологій	Обсяг світової торгівлі ліцензіями на об'єкти інтелектуальної власності щорічно зростає
Глобалізація ринку інновацій	Створення і використання знань, технологій, продуктів і послуг набуває глобального характеру
Динамізація та загострення конкуренції	Інновація стає головним інструментом в конкурентній боротьбі; все більше стає необхідним засобом створення конкурентних переваг, завоювання національного і міжнародного ринків
Лідерство розвинутих країн світу	Розширення кола країн-експортерів та імпортерів технологій
Домінуючу роль в інноваційному процесі стала відігравати не стільки генерація ідей, скільки швидка комерціалізація	Тобто, для багатьох сучасних компаній значно важливішою є не створення, а впровадження інновацій, адже ідеї можна купити на ринку і сфокусувати сили на практичній стороні
Монополізація ринку технологій, головними суб'єктами ринку технологій є ТНК та МНК	Найбільші ТНК зосереджують дослідження у своїх руках, що сприяє монополізації світового ринку технологій (рівень монополістичного контролю близько 90%)
Технологічна політика та стратегії ТНК	Стратегія поведіння ТНК на світовому ринку технологій визначається життєвим циклом технологій: 1 етап – продаж готової продукції, зробленої за новою технологією; 2 етап – технологічний обмін супроводжується або здійснюється у формі прямих закордонних інвестицій; 3 етап – чисте ліцензування. Новітні технології в основному використовуються в країні базування, а в міру їх старіння передаються у філії і далі продаються за рубіж у вигляді ліцензій
Головним напрямком міжнародного технологічного обміну стала внутрішньо-корпоративна торгівля	Так, серед усіх ліцензійних надходжень розвинутих країн частка внутрішньокорпоративних надходжень становить понад 60 %
Міжнародне науково-технічне співробітництво шляхом створення стратегічних альянсів між ТНК різних країн для спільного рішення науково-технічних проблем	У межах стратегічних альянсів ТНК проводять спільні НДДКР, здійснюють взаємний обмін науковими досягненнями і виробничим досвідом, підготовку кваліфікованих кадрів
Зростання технологічної залежності країн, що розвиваються	ТНК намагаються створити таку структуру міжнародного поділу праці, що забезпечувала б економічну і технічну залежність країн, що розвиваються
Розвиток венчурного фінансування та зростання участі у міжнародному технологічному обміні венчурних фірм	Перевага цих фірм на ринку технологій полягає у вузькій спеціалізації. Випускаючи обмежену номенклатуру товарів, ці фірми отримують доступ на вузькоспеціалізовані світові ринки
Розвиток міжнародної технічної допомоги	Міжнародні програми технічної допомоги здійснюються на багатосторонній основі, у тому числі за допомогою міжнародних організацій чи на двосторонній основі
Розвиток міжнародної кооперації в інноваційній сфері	Взаємообмін, кооперація та спеціалізація на всіх етапах створення технологій дозволяє оптимізувати та економити витрати на інновації, уникати паралелізму, використовувати факторні переваги країн через реалізацію спільних проектів та міждержавних програм
Розвиток міждержавного співробітництва в рамках інтеграційних угруповань	Інтеграційні угруповання створюють системи ефективного розподілу праці та спеціалізації в науково-технічній сфері, уніфіковані системи регулювання. Це прискорює не тільки процеси міждержавного руху технологій, а також міжнародного співробітництва, комерціалізації, продажу, що дозволяє об'єднаними зусиллями протистояти в глобальній конкурентній боротьбі
Збільшення ролі держави в науково-технічному розвитку та в сприянні трансферу технологій	Яскравим прикладом є Китай: нещодавно керівництво Китаю вирішило додатково направити близько 5 млрд дол. на інноваційні та наукові розробки
Розвиненість інноваційної інфраструктури	Розвиненість технопарків, технополісів з великою часткою іноземного капіталу та експортною орієнтацією
В структурі здійснюваних інновацій зростає частка управлінських, які полягають у нестандартних рішеннях в менеджменті	Українським компаніям, що прагнуть вийти на міжнародні ринки і бути конкурентними, потрібно створити і запровадити нестандартні бізнес-моделі для генерування та впровадження інновацій

Україна не змогла зайняти належне місце в процесах міжнародного трансферу технологій. Розглянемо, які тенденції та проблеми склалися в цій сфері України (рис. 1).

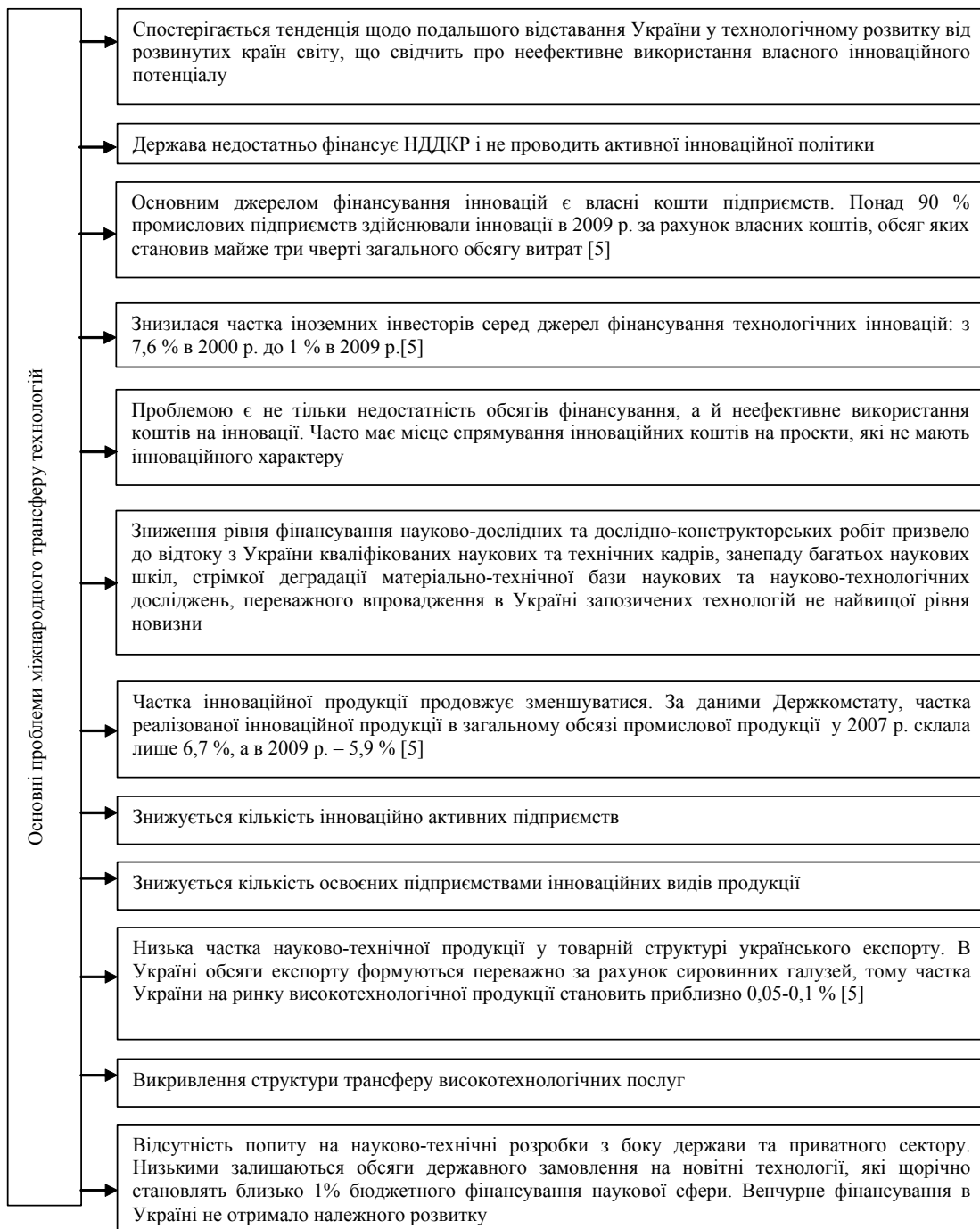

Рис. 1. Проблеми міжнародного трансферу технологій в Україні

Низький успіх в реалізації проектів по трансферу технологій в Україні головним чином зумовлено трьома групами чинників:

- по-перше, недостатній розвиток інноваційних процесів, що гальмує участь країни у міжнародному обміні технологій;
- по-друге, це непослідовність у проведенні та низька ефективність державної науково-технічної та інноваційної політики;
- по-третє, недосконалість вітчизняного законодавства щодо визначення та захисту прав інтелектуальної власності учасників інноваційного процесу.

На макрорівні не створено достатньо ефективного регулятивного середовища, стимулів, а також не втілюється в життя розроблені програми та цілі, в першу чергу, через відсутність фінансування, в другу чергу, через слабкий рівень контролю та відповідальності за виконання поставлених задач. На мікрорівні –

недостатність джерел фінансування, досвіду щодо розробки і реалізації інноваційних стратегій, міжнародного співробітництва і т.п [2].

Отже, причиною відставання України є не тільки недосконалість регулятивної бази і фінансових механізмів, а також відсутність практичного досвіду ведення інноваційної діяльності на рівні підприємницьких структур в умовах глобалізаційних викликів.

Крім перерахованих, можна також виділити і наступні проблеми [4]: слабкий взаємозв'язок науки та бізнесу, що призводить до низького рівня комерціалізації інновацій; відсутність ефективних економічних стимулів до оновлення основних фондів та здійснення інвестицій у розвиток інноваційного потенціалу; непослідовність дій держави щодо підтримки суб'єктів інноваційної діяльності, особливо в сфері податкового стимулювання, субсидування, фінансування, надання гарантій; недостатня результативність вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок, зокрема, низька активність державних наукових установ у сфері патентування і ліцензування прав інтелектуальної власності; домінування галузевого підходу до провадження інноваційної діяльності над функціональним; нерозвиненість інноваційної інфраструктури; зниження стимулюючої ролі плати за працю, продуктивності праці та рівня фондоозброєності працівників у наукоємних галузях економіки; недостатня підтримка з боку держави вітчизняних експортерів інноваційної продукції в умовах високої конкуренції на світовому ринку високотехнологічних товарів; відсутність пріоритетної підтримки проривних технологічних інновацій; відсутність єдиного керівного органу з питань трансферу технологій, постійна реорганізація органів державного управління науковою діяльністю.

Для розвитку трансферу технологій з метою підвищення міжнародної конкурентоздатності України в умовах глобалізаційних викликів необхідно реформування у відповідних напрямках, зокрема, забезпечення підтримки та захисту національного виробника шляхом сприяння експорту вітчизняної інноваційної продукції; надання фінансової підтримки для патентування об'єктів промислової власності за кордоном; проведення виставкових заходів у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, надання підтримки виставковій діяльності вітчизняних виробників високотехнологічної продукції; сприяння утворенню за кордоном філій українських науково-технологічних установ, інноваційних підприємств та структур [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, на сучасному етапі розвитку світового господарства технологічний рівень країни, обсяг проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, наявність висококваліфікованої робочої сили переважною мірою визначають її добробут та перспективи розвитку, а також надають значні переваги у міжнародній торгівлі, зокрема, у міжнародному обміні технологій.

Україні необхідно створити інфраструктуру трансферу технологій, у тому числі підрозділи з питань трансферу технологій та продовжити створення центрів трансферу технологій на національному та регіональному рівнях. Для формування попиту на новітні технології необхідно розвивати в країні сучасну національну індустрію венчурного капіталу, забезпечити законодавче регулювання венчурного виробництва, сприяти пошуку закордонних венчурних фондів для виготовлення кінцевого продукту з використанням розробленої технології. Виконання усіх вищевказаних пропозицій дозволить Україні зайняти належне місце в експорті та імпорті на міжнародних ринках технологій.

Література

1. Денисюк В. Міжнародний трансфер технологій: сучасний зміст, аналіз закордонної та національної статистики / В. Денисюк // Економіст: наук. журнал. – № 2. – Лютий, 2005. – С. 43.
2. Іжевський П.Г. Ефективність організаційних форм трансферу технологій на виробничих підприємствах : дис. ... канд. екон. наук : спец 08.06.01 „ Економіка, організація і управління підприємствами ”/ П. Г. Іжевський – К., 2006. – 20 с.
3. Кам'янська О.В. Управління трансфером технологій на машинобудівних підприємствах : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Кам'янська О.В. - Київ, 2008. – 281 с.
4. Кацура С.Н. Трансфер технологий и диффузия инноваций как элементы регионального инновационного процесса [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_2/0646.pdf.
5. <http://ukrstat.gov.ua/>

Надійшла 04.02.2012; рецензент: д. е. н. Ведерніков М. Д.